

DEKORASYON TEKNİKLERİ

Dekorasyon, cam üretiminin temel aşaması içinde (kaplama ya da tabakalandırma, mozaik cam ve kalıpla yapılmış motifler), cam daha sıcakken yapılan ikinci uygulamalar sırasında (iplik ve küçük damlaların eklenmesi maşa ile kaburga ve çentiklerin yapılması) ya da soğuduktan sonra (kesme ve boyama) gerçekleştirilir.

B) ÜFLEME TEKNİKLİ KASELERDE KULLANILAN DEKOR (SÜSLEME) ÇEŞİTLERİ

B.1. Zarte Rippenschalen

Genellikle küçük boyutlu, serbest üfleme tekniğiyle yapılmış kaselerde, opak beyaz cam ipliğinin renkli cam üzerine eklenmesiyle ya da gövdenin aletle sıkıştırılmasıyla oluşturulan bir dekor tekniğidir. İ.S. 1.yy.ın ortalarından sonra görülmeye başlanır ve Flavius dönemine kadar da kullanımına devam edilmiştir. Bu dönemden sonra ise bu form ortadan kalkmıştır. Kuzey İtalya'da çok sayıda bu forma sahip cam ipliği dekorlu, Zarte Rippenschalen kaseler ele geçmiştir. Aynı zamanda Kıbrıs, Suriye, Batı Anadolu ve başka merkezlerde de benzer örnekler görülmektedir. Sardis'te de Roma Erken İmparatorluk dönemine tarihlenen tabakalarda Zarte Rippenschalen kaseler görülmektedir. Ayrıca Split'tede, İ.S. 1.yyın ikinci ve üçüncü çeyreğine tarihlenen Zarte Rippenschalen kaseler bulunmuştur. Bu çeşit süslemeli kase formları Kuzey İtalya'da İ.S. 1.yyın ortalarından sonraya tarihlendirilen konteks buluntular ele geçmiştir. Bu kaselerin hemen hemen tümünde cam ipliğinin traşlanmasından kaynaklanan izler görülmektedir. Fakat Samothrace mezarlarında serbest üfleme tekniğiyle yapılmış cam ipliği dekorlu Zarte Rippenschalen olarak adlandırılan kaburgalı kaselerin hiçbirinde bu izlere rastlanmamaktadır.

B.2.) Cameo Teknikli Cam Kaseler KAPLAMA YA DA TABAKALANDIRMA

Erken Roma döneminde İskenderiye ve İtalya endüstrisinde uygulanmıştır.Zor bir tekniktir.Bir ya da daha fazla tabakanın bir iç paraison (üfleme çubuğunun üzerine toplanan cam kütlesi için kullanılan bir camcı terimidir.) üzerinde tabakalar bir biri içine batmadan ustaca tutturulur.Bitkisel ya da figürlü rölyef dekora sahip cameo camlar bu teknikte yapılır.

Cameo tekniği; mücevher yapımında özellikle pendant, gemma, yüzük taşlarının yapımında Hellenistik dönemden başlayarak ilk uygulama alanı bulmuştur. Cameo tekniği, renkli taşların üst üste konması ve en alttaki tabakanın fon oluşturacak şekilde üsttekilerinin kabartma biçiminde işlenmesi prensibine dayanan bir dekor tekniğidir. Bu yarı değerli taşlarda cameo tekniğinin en çok kullanıldığı taş, onyxdir. Roma döneminde cam kaplara uygulanan bu teknik, cam ustaları için renk seçimlerinde oldukça dikkat gerektiren zahmetli bir dekor tekniğiydi. Bu nedenden dolayı pratikte hiçbir zaman yaygın duruma gelmemiştir. Roma dönemi cameo teknikli camlarda iki dönem saptanmıştır. İlk dönem, erken imparatorluk dönemidir. Bu dönem yaklaşık olarak İ.Ö.25 ile İ.S. 50, 60 yılları arasındaki zaman dilimidir. İkinci dönem ise geç imparatorluk dönemidir. Bu dönemde İ.S. 3.yy.ın ortaları ile İ.S.

4.yy.ın ortalarıdır. Fakat bu dönem sadece bir adet cameo tekniğinde cam bulunmuştur. Cameo dekor tekniği; serbest üfleme, kalıba döküm ve cam panellerde kullanım alanı bulmuştur. Türkiyenin Karadeniz sahillerinde antik adı Herakleia Pontika olan günümüzdeki adı ise Karadeniz Ereğlisi olan bölgede cameo dekor tekniğiyle yapılmış, Morgan adı verilen kase bulunmuştur. Whitehouse, Morgan kabının kalıba döküm ya da serbest üfleme tekniğinde yapılmış olduğunu belirtir. Morgan kasesi, şeffav mavi üzerine opak beyaz camdan yapılmıştır. Üzerindeki betimlemede Dionizyak bir ritüel gerçekleştirilmektedir. [11] [12] [13] [14] [15] [16] [17] [18] [19] [20] [21] [22] [23] [24] [25] [26] [27] [28] [29] [30] [31] [32] [33] [34] [35] [36] [37] [38] [39] [40] [41] [42] [43] [44] [45] [46] [47] [48] [49] [50] [51] [52] [53] [54] [55] [56] [57] [58] [59] [60] [61] [62] [63] [64] [65] [66] [67] [68] [69] [70] [71] [72] [73] [74] [75] [76] [77] [78] [79] [80] [81] [82] [83] [84] [85] [86] [87] [88] [89] [90] [91] [92] [93] [94] [95] [96] [97] [98] [99] [100]

BOYAMA MİNE [11] [12] [13] [14] [15] [16] [17] [18] [19] [20] [21] [22] [23] [24] [25] [26] [27] [28] [29] [30] [31] [32] [33] [34] [35] [36] [37] [38] [39] [40] [41] [42] [43] [44] [45] [46] [47] [48] [49] [50] [51] [52] [53] [54] [55] [56] [57] [58] [59] [60] [61] [62] [63] [64] [65] [66] [67] [68] [69] [70] [71] [72] [73] [74] [75] [76] [77] [78] [79] [80] [81] [82] [83] [84] [85] [86] [87] [88] [89] [90] [91] [92] [93] [94] [95] [96] [97] [98] [99] [100]

Cam üzerindeki boyamanın en erken örneği Mısırdaki görülmektedir. Boyama, Roma dönemine kadar cam için yaygın bir dekorasyon tekniği değildir. Cam boyama Roma sonrası dönemde doğuda devam eder. Fakat batıda kesme dekorasyonlu olduğu gibi devam etmemiştir. Roma dönemi camlarda mine tekniği ile boyama görülmüştür. [11] [12] [13] [14] [15] [16] [17] [18] [19] [20] [21] [22] [23] [24] [25] [26] [27] [28] [29] [30] [31] [32] [33] [34] [35] [36] [37] [38] [39] [40] [41] [42] [43] [44] [45] [46] [47] [48] [49] [50] [51] [52] [53] [54] [55] [56] [57] [58] [59] [60] [61] [62] [63] [64] [65] [66] [67] [68] [69] [70] [71] [72] [73] [74] [75] [76] [77] [78] [79] [80] [81] [82] [83] [84] [85] [86] [87] [88] [89] [90] [91] [92] [93] [94] [95] [96] [97] [98] [99] [100]

B.3.) Mine Teknikli Kaseler [11] [12] [13] [14] [15] [16] [17] [18] [19] [20] [21] [22] [23] [24] [25] [26] [27] [28] [29] [30] [31] [32] [33] [34] [35] [36] [37] [38] [39] [40] [41] [42] [43] [44] [45] [46] [47] [48] [49] [50] [51] [52] [53] [54] [55] [56] [57] [58] [59] [60] [61] [62] [63] [64] [65] [66] [67] [68] [69] [70] [71] [72] [73] [74] [75] [76] [77] [78] [79] [80] [81] [82] [83] [84] [85] [86] [87] [88] [89] [90] [91] [92] [93] [94] [95] [96] [97] [98] [99] [100]

Beat Rützi, emaye tekniğinin, günümüzde uygulananıyla; cam tozlarının cama yapıştırılması, metal oksit sayesinde camın boyanması, yağ ya da su ile boyanacak alanın sınırlandırılması, fırça ile boyanın camın yüzeyine uygulanması gibi aşamalarının oldukça benzer olmasına rağmen erken dönemlerde bu tekniğin cam kaplara nasıl uygulandığının tam olarak bilinmediğini vurgular. Bu aşamalardan sonra camın yüzeyindeki boyanın firnis haline gelene kadar fırında ateşe tutulduğunu fakat camın bu ateşe tutulması esnasında önemli olan camın yüksek ateşten daha az ateşe tutularak camın her noktasının yumuşatılması gerektiğini söyler. Bu teknik büyük bir ustalık gerektirdiğinden emaye tekniğini kullanabilecek yetenekte çok az cam ustası olmuştur. Emaye tekniğinde yapılmış cam kapların kökeninin nerde ve ne zaman yapıldığı tam olarak bilinmemektedir. Fakat bunların metal emaye teknikle olan yakın benzerliklerinden dolayı, kökeninin Doğu Akdeniz olabileceğine inanılır. En erken emaye tekniğinde yapılmış kaseler kesinlikle İ.Ö.1.yy.ın sonları ile İ.S.1.yy.ın başlarına tarihlenmektedir. Emaye tekniğinde yapılan süslemelerde kuşlar yaygın bir motif olarak görülür. Bunun dışında sarmaşık yaprakları, üzüm dalının bıyıkları (tendrils) gibi motifler de kullanılmıştır. [11] [12] [13] [14] [15] [16] [17] [18] [19] [20] [21] [22] [23] [24] [25] [26] [27] [28] [29] [30] [31] [32] [33] [34] [35] [36] [37] [38] [39] [40] [41] [42] [43] [44] [45] [46] [47] [48] [49] [50] [51] [52] [53] [54] [55] [56] [57] [58] [59] [60] [61] [62] [63] [64] [65] [66] [67] [68] [69] [70] [71] [72] [73] [74] [75] [76] [77] [78] [79] [80] [81] [82] [83] [84] [85] [86] [87] [88] [89] [90] [91] [92] [93] [94] [95] [96] [97] [98] [99] [100]

CAM KESME [11] [12] [13] [14] [15] [16] [17] [18] [19] [20] [21] [22] [23] [24] [25] [26] [27] [28] [29] [30] [31] [32] [33] [34] [35] [36] [37] [38] [39] [40] [41] [42] [43] [44] [45] [46] [47] [48] [49] [50] [51] [52] [53] [54] [55] [56] [57] [58] [59] [60] [61] [62] [63] [64] [65] [66] [67] [68] [69] [70] [71] [72] [73] [74] [75] [76] [77] [78] [79] [80] [81] [82] [83] [84] [85] [86] [87] [88] [89] [90] [91] [92] [93] [94] [95] [96] [97] [98] [99] [100]

Cam kesme yöntemi eski çağlarda sıklıkla kullanılmış bir cam dekor yöntemidir. Bu yöntem çarkın cam üretiminde kullanılmaya başlamasından itibaren uygulanmıştır. Antik ustalar taş vazolar ve objelerdeki benzer uygulamayı izlemişlerdir. Yüzük taşı kesicileri ve taş kesicileri bu işle uğraşanları Diatretarii olarak adlandırırlar. Petrie, El Amarnada XVIII sülaleye ait kesme dekorlu bir camdan bahseder, fakat bildiğimiz en erken kesme dekorlu örnek Ephesosta bulunmuş M.Ö.4. yüzyıla ait metallerle dekore edilmiş bir parçadır. Bu teknikteki figürlü sahneler M.Ö. 1.yüzyılın Cameo camlarından önceye tarihlenmez, figürlü sahneler Roma döneminde yaygınlaşır. Dekorasyon üç yöntemle yapılır [11] [12] [13] [14] [15] [16] [17] [18] [19] [20] [21] [22] [23] [24] [25] [26] [27] [28] [29] [30] [31] [32] [33] [34] [35] [36] [37] [38] [39] [40] [41] [42] [43] [44] [45] [46] [47] [48] [49] [50] [51] [52] [53] [54] [55] [56] [57] [58] [59] [60] [61] [62] [63] [64] [65] [66] [67] [68] [69] [70] [71] [72] [73] [74] [75] [76] [77] [78] [79] [80] [81] [82] [83] [84] [85] [86] [87] [88] [89] [90] [91] [92] [93] [94] [95] [96] [97] [98] [99] [100]

yada diğler aletler yardımıyla yapılır.^[1]

Cam eserlerin dekore edilmesi amacıyla kullanılan kesme işlemleri, kap soğukken gerçekleştirilen ayrı bir yöntemdir. Romalılar cam üreticileri ve cam kesicileri arasında kesin ayırım yapmışlar ve ilkini vitrearius, ikincisini diatretarius olarak isimlendirmişlerdir. Cam üreticileri genellikle sıcak camın biçimlendirilmesi sürecinde görev alırken; cam kesiciler, kıymetli taşları işleyen ustalarla eş değerde olan hünlerini ortaya koymuşlardır.

B.4. Kazıma ya da Kesme Dekorlu & Süslemeli Kaseler^[1]

a) Kesme Yatay Yivli Kaseler^[1]

Kesme dekorlu kaplar arasında başlıca form; İsingin form 12. olarak belirttiği kaselerdir. Bunlar daha erken örneklerdeki metal ve seramiklerin taklidi olarak ortaya çıkmış olan içki kaplarının serbest üfleme tekniği ile yapılmış benzerleridir. Bu formlarda gövde ağıza doğru daralır, genellikle ağzın dış kısmında ve gövdede yatay kesme yivler bulunmaktadır. Kesme dekorlu bu kaseler İ.S. 1.yy.ın ortalarında oldukça yaygın bir şekilde görülmektedir.^[1] Antik Dönemde cam kaselerde uygulanan kesme dekor; üç farklı yöntem ile yapılabiliyordu.^[1]

1. El aletleriyle; örneğin törpü, keski, graver(oyma kalemi) ile yapılabiliyordu.^[1]
2. Çarkta cam kase döndürülürken, aletle kazıma ya da traşlanma uygulanabiliyordu.^[1]
3. Torna tezgahında kesme ise kap torna tezgahında döndürülürken kesme aleti dekor yapılacak camın karşısında tutulur ve istenilen dekor yapılırdı.^[1]

Bu yöntemler elbette kase soğutulduktan sonra yapılıyordu. Bu nedenle camı yapan ustayla daha sonra cama dekor ekleyen usta arasında bir paylaşım oluşuyordu. Romalılar tamamen bu ayırımın gerekliliğini farkındaydı. Bu nedenle de camı yapan ustaya vitrearii, dekor ekleyen ustaya ise diatretarii diyorlardı. Cam kaselerdeki bu tür kesme dekorların kökeni olarak bunların gem ve değerli taşların kesiminden etkilenilerek yapıldığı düşünülmesi genel olarak kabul edilen bir yargıdır.^[1]

b) Kazıma Çizgilerle Yapılan Dekorlu Kaseler^[1]

^[1]arden, çarkta kazıma dekorlu çift yazılı kaselerin kökenini dekor ve içerik açısından oldukça benzer olduğunu ve bunların olasılıkla Batı Anadolu da bir atölyede üretildiğini savunur. Sorakina ise bu atölyelerin Anadolu sahillerinde olasılıkla Pergamon yakınlarında bulunduğunu ileri sürer. İsingin ise cam kaselerdeki Grekçe yazıların Yunanlı sanatçılar tarafından ya da Yunanlı müşteriler için üretildiğini ve İ.Ö. 3 ve 4.yy. boyunca kullanılan bu camların kökeninin büyük olasılıkla yakın doğu olduğunu savunur. Kazıma çizgilerle dekore edilmiş olan camlara Roma imparatorluğu sınırları içerisinde rastlamak mümkündür. Ancak Batı Anadolu bölgesi diğler üretim bölgelerine göre daha kaliteli üretim yaptığı için diğler bölgelere göre daha ön plandadır.

Bizans cam sanatına dair önemli bilgiler; günümüze ulaşan cam kaplar ve arkeolojik kazılar sonucunda elde edilmiştir. Bizans döneminde günlük kullanım objeleri, aydınlatma elemanları, pencere camı ve lüks objeler üretildiğini ortaya koymuştur. Bizans döneminin karakteristik eser gurubu, altın sandviç tekniğinde süslenmiş cam eserlerdir.¹

Helenistik Dönem: Helenistik dönemde cam üreten başlıca iki önemli merkez vardır. Bunlardan ilki, Suriye sahil şeridinde bulunan şehirler, diğeri ise Mısır Ptolema Krallığının başşehri İskenderiye'dir. Suriye'de iç kalıplama yöntemiyle üretilmiş geleneksel merhem şişelerinin üretimine MÖ 1. yüzyıla kadar devam edilmiştir. Bunlara ek olarak, yine kalıplama yöntemiyle oldukça çok sayıda kase üretilmiştir. Kaseler çoğunlukla çizgi ve yiv bezemelidir. Daha geç dönemlerde ise, yumrularla veya kısa kaburgalarla da bezenmişlerdir. İskenderiye'de üretilmiş olan cam eserlerin ise, daha gelişmiş bir teknikte üretilmiş ve daha zarif görümlü olduklarını görüyoruz.

Kalıplama yöntemiyle üretilmiş ve kesme yöntemiyle bezenmiş bu kaplar aynı zamanda çok değişik biçimlerde üretilmişlerdir ve sanatsal yönleri de ağır basmaktadır. Bu dönemde İskenderiyeli cam ustaları mozaik üretebilecek ve iki cam tabaka arasına altından yapılmış bir levha ("sandwich gold - glass") koyabilecek ustalığa ve bilgiye sahiptirler. Tüm bu eserler, Kanosa Grubu olarak bilinen ve MÖ 3. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirebilecek cam sofrta takımları ile temsil edilmektedir. Bunların, antik cam üreticileri tarafından planlanarak, tam set halinde üretilmiş ilk yemek takımları olduğu iddia edilmektedir. Akamenid dönemindeki camlarda olduğu gibi, bu takımların üretiminde de, o günlerin seramik ve madeni eşyalarında yaygın olarak kullanılmış biçimler kopya edilmiştir. Bu dönemden başlamak üzere camın, özellikle gümüş yemek takımlarına ve kadehlere karşı daha cazip, renkli olarak daha çok tanınmaya ve önem kazanmaya başlamış olduğu açıkça belli olmaktadır. Suriye ve İskenderiye'de üretilmiş olan cam eşyalar, her ne kadar, İtalya Güney Rusya ve Küçük Asya'yı içine alan geniş bir alan üzerine yayılmışlarsa da, üretimleri oldukça emek ve masraf gerektirmekteydi. Bu nedenle, cam eşyalar diğerk mallarla kıyaslandıklarında her zaman için daha kıt ve pahalı mallar olarak kalmışlardır. Üretimleri de, etkin Yunan şehirlerinin zengin mensuplarının veya Helenistik Dönem kral ailelerinin himayesinde sürmüştür.

Sandviç camlar antik Roma zamanında uygulanan bir tekniğin ürünüdür. Roma altın camların çoğu 3. ve 4. Yüzyıllarına aittir. Bu tekniğin uygulanması, camın yüzeyini altın ile kaplayarak elde edilir ve çeşitli yollarla altın şekillendirilir. Daha sonra altın modeli kapsüllemek için ikinci bir cam katman eklenerek işlem tamamlanır. Bu teknik İslam bölgelerinde ustalar tarafından nadiren uygulandığı görülmektedir. Dolayısıyla, hayatta kalan örnekler ise çok nadirdir.

Örnekleri 5 grup altında toplayabiliriz.

1. Madalyonlar
2. Altın yıldızlı cam çubuklardan yapılmış kitabeli parçalar
3. Renkli lekeler altında altın varak ile dekore edilmiş parçalar
4. Bir Zeminin merkezindeki altın folyo madalyon parçaları
5. Diğerk parçalar

¹

1. Madalyonlar

Bunlar küçük ve dairesel objelerdir. Genellikle koyu mavi ve renksiz camlardır. Madalyonların çoğu portrelerden oluşur ve bunlara bazen Yunan ve Latin yazıtları da eşlik etmektedir. Yunan yazıtlarında, Mısır'da Alexandria zamanında kullanılan lehçe olduğuna inanılırdı. Lehçe, dekoratörlerin kökenini gösterebilmektedir. Gerçekte İtalyan kökenli birçok madalyonlar dekoratörlerin İtalya'da ya da Roma'da çalışmış olabileceğini göstermektedir. Madalyonlar genelde M.S 2. Ve 3. Yüzyılın sonu olarak tarihlidir.

2. Altın yaldızlı cam çubuklardan yapılmış kitabeli parçalar

Bu parçalar zeminin merkezinde dikdörtgen ya da dairesel çerçeveli kısa bir yazıtı olan kaplardır. Bu yazıtlar ve çerçeveler renksiz cam çubuklardan yapılmıştır. Yüzeyi altın kaplı bu çubuklar bir alevde yumuşatılarak önceden tasarlanmış bir kalıbın içine eğdirilmiştir ve daha sonra kabın temel formunu sağlayan kalıpta birleştirilmiştir. Altın kaplı çubuklara, kırmızı, mavi ve yeşil renklerde çizgi ya da noktalar eşlik etmektedir. 15 adet örneği bilinir.

'Masterpiece' altın kaplı cam çubuklar ve yarı saydam koyu mavi cam, opak kırmızı ve opak mavinin izleri ile dekorlanmış bir şişedir. Luxemburgerstrasse'de 3. Yüzyıla ait bir mezarda bulunmuştur. Fremersdorf, onu M.S 200 civarlarında tarihli objeler ile birleştirilen, Belgium, Cortil-Noirmont'da bulunan altın kaplı çubuklar ile oluşturulan bir sürahi ile kıyaslamıştır. Daha yakın bir benzerlik Nijmegen 'den Netherlands , yaklaşık 250-300 civarlarında tarihlenmiştir ve altın kaplamalı renksiz çubuklar ve mavi ve beyaz izlerden oluşan bir vazonun parçaları , Cologne'de bir diğer mezarda bulunmuştur . Dolayısıyla bu 3. Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Lüks bardaklar yumuşayana kadar ısıtılmış olan ve daha sonra karışık formların içine bükülmüş olan altın kaplama çubuklarla dekore edilmiş olabilir.

3. Renkli lekeler altında altın varak ile dekore edilmiş parçalar

İngiliz müzesi renksiz bir cam kâsenin parçalarına sahiptir. Yuvarlak madalyonlar, eski ve yeni ahitlerden dekorlar ve figürler içermektedir. Bunlar simetrik biçimde düzenlenmiştir. Dekorasyon kâsenin içinden görünmektedir. Parçalar Almanya Cologne'de Severinskirche mezarlığında bulunmuştur. Bu türün diğer büyük parçaları bilinmemesine rağmen 100 ya da dahası, büyük olasılıkla benzer kaplardan oluşmuştur. Verimli bulgu yerlerinin çoğu Roma ve çevresi olduğu görülür. Vatican kütüphanesinde 46 örnek vardır. Diğer koleksiyon ise Roma'da 5 tane, Ostia 'daki müzede ise 1 tanedir

4. Zemin merkezinde bir altın folyo madalyon parçaları

"Altın cam " terimi genellikle yuvarlak madalyon anlamında kullanılır. Altın camların büyük çoğunluğu Roma yeraltı mezarlarından keşfedilmiştir. Bu bulgular, Haevernick tarafından ele alınan bir varsayım olan altın camlar özellikle mezar dekorlamada kullanıldığı önerisine yol açmıştır. Diğer yandan Vopel'e göre yuvarlak madalyonlar, sıvaya yerleştirilirken genellikle tamamlamak için kullanılan kâsenin kalıntılarıdır.

5.Diğer parçalar

(844) her yerde bir detayı olan kâse ya da bir kabın zeminin bir parçası olarak ortaya çıkan ve (845) dışarıdan görünmesi istenilen dekorasyonlu fincana benzer bir öğenin parçası olarak görünen olağan dışı iki parça, üstte tanımlanan kategorilerin hiç birinde yer almaz